

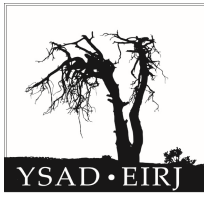
PAPER DETAILS

TITLE: Evde Hasta Bakim Öğrencilerinin Yasli Tanimina Iliskin Metaforik Algilari

AUTHORS: Ertugrul Sari,Esra Bekircan,Nese Iscan Ayyildiz,Abdullah Usta

PAGES: 87-93

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3514870>

ARAŞTIRMA MAKALE

Evde Hasta Bakım Öğrencilerinin Yaşlılık Kavramına İlişkin Metaforik Algıları

Ertuğrul SARI^a, Esra BEKİRCAN^{1b}, Neşe İŞCAN AYYILDIZ^c & Abdullah USTA^d

^aTrabzon Üniversitesi, Tonya Meslek Yüksekokulu, Sağlık Bakım Hizmetleri Bölümü, Trabzon/Türkiye
ORCID ID: [0000-0002-1408-7915](https://orcid.org/0000-0002-1408-7915)

^bTrabzon Üniversitesi, Tonya Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Trabzon/Türkiye
ORCID ID: [0000-0001-5942-026X](https://orcid.org/0000-0001-5942-026X)

^cTrabzon Üniversitesi, Tonya Meslek Yüksekokulu, Sağlık Bakım Hizmetleri Bölümü, Trabzon/Türkiye
ORCID ID: [0000-0003-0976-8000](https://orcid.org/0000-0003-0976-8000)

^dTrabzon Üniversitesi, Tonya Meslek Yüksekokulu, Sağlık Bakım Hizmetleri Bölümü, Trabzon/Türkiye
ORCID ID: [0000-0001-9463-4458](https://orcid.org/0000-0001-9463-4458)

ÖZET

Bu araştırmada evde hasta bakım programında okuyan öğrencilerin yaşlılık kavramına bakış açılarının metafor analizi ile araştırılmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi ile olgu bilim deseni kullanılmıştır. Bu çalışmanın örneklem grubunu Türkiye’de bir devlet üniversitesinin evde hasta bakım programında eğitimine devam eden 70 öğrenci oluşturmuştur. Çalışmaya katılan öğrencilerden “yaşlılık ... gibidir, çünkü ...” cümlesini tamamlamaları istenmiştir. Toplanan verilerin analizi sonucunda 21 metafor ve bu metaforların ortak özelliklerine göre gruplandırılmasıyla oluşan 3 tema ortaya çıkmıştır. Yapılan içerik analizi sonrasında bakıma muhtaçlık teması altında; merhamet, muhtaçlık, yalnızlık, sevgi ve empati metaforları yer almaktadır. Işığın kaynağı teması altında; bilge kişi, bilginin kaynağı ve olgunlaşma metaforları bulunmaktadır. Yolun sonu teması altında; ölüm umutsuzluk ve pişmanlık gibi metaforlar yer almaktadır. Sonuç olarak, çalışmada yer alan evde hasta bakım öğrencilerinin yaşlılığa yönelik oldukça olumlu kavramlara sahip oldukları ancak çaresizlik, güçsüzlük gibi bazı olumsuz bakış açılarına da sahip oldukları görülmüştür.

MAKALE GEÇMİŞİ

Geliş 03 Kasım 2023
Kabul 27 Aralık 2023

ANAHTAR KELİMELER

Evde hasta bakımı, öğrenci, metafor, yaşlılık

Home Care Nursing Students' Metaphorical Perceptions of Aging

ABSTRACT

In this research, the perspectives of students enrolled in the home care nursing program towards the concept of aging were explored through metaphor analysis. A qualitative research method and case study design were employed in the study. The sample group of the study consisted of 70 students continuing their education in the home care nursing program of a state university in Turkey. The participating students were asked to complete the sentence "Aging is like... because..." The analysis of the collected data revealed 21 metaphors, leading to the emergence of three themes based on common characteristics of these metaphors. After content analysis, under the theme of dependency, metaphors such as compassion, dependency, loneliness, love, and empathy were identified. Under the theme of the source of light, metaphors likewise person, source of knowledge, and maturation were found. Finally, under the theme of the end of the road, metaphors including death, hopelessness, and regret were identified. In conclusion, the study indicated that the home care nursing students involved in the study had generally positive perceptions of aging; however, they also exhibited some negative perspectives such as helplessness and weakness.

ARTICLE HISTORY

Received 03 November 2023
Accepted 27 December 2023

KEYWORDS

Home patient care, student, metaphor, older adults

1.GİRİŞ

Evde bakım tüm yaş gruplarına sağlık ve sosyal hizmetleri sunan, hastalığın günlük yaşam aktivitelerine etkisini en aza indirmeyi fonksiyonel kapasiteyi de arttırmayı hedefleyen multidisipliner ekip tarafından evde, işte veya sağlık hizmeti verilen

birimlerde sunulan bir hizmettir (Olgun & Yıldırım, 2019; Aslan, Uyar & Güzel, 2018; Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, 2005). Yaşlılık dönemine özgü olarak verilen evde bakım hizmetlerinde yaşlı bireylerin kendi evlerinde ya da çevrelerinde sağlığın geliştirilmesi, korunması ve

¹ Sorumlu Yazar e-mail: esrasancar1991@hotmail.com

Makalenin Kaynak Olarak Gösterimi (Cite): Sarı, E., Bekircan, E., İşcan Ayyıldız, N., & Usta, A. (2023). Evde hasta bakım öğrencilerinin yaşlılık kavramına ilişkin metaforik algıları. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD) / Elderly Issues Research Journal (EIRJ)*, 16(2), 87-93.

yükseltilmesi hedeflenmektedir (Cindoruk & Şen, 2009; Öner & Özkan, 2020). Yaşlı bireylere yataklı birimlerde uzun süre bakılması bakım yükünün artmasına, kişi başına düşen hastane yatak sayısının azalmasına ve hastaneye yatışla ilgili birçok fiziksel, psikolojik ve sosyal sorunlara yol açabilmektedir. Günümüzde sağlık bakım hizmetlerinin hastane odaklı bakış açısından toplum içerisinde bakıma doğru bir yönelimi vardır (Saruhan, Kiraz, Ergin, Beşer & Başaloğlu, 2013). Yaşlılık döneminin beraberinde getirdiği olumsuzluklar dahilinde yaşlı bireylerin rutin sağlık bakımı ve destekleyici hizmet alma ihtiyacında artış olabilmektedir. Yaşlı bireylere verilen sağlık bakımı ülkemizde özellikle bakım kurumları dışında aile üyeleri tarafından da verildiği bildirilmektedir (Soydan, Elkin & Barut, 2023). Bakım verme durumunun uzun ve zor bir süreç olduğu düşünüldüğünde profesyonel meslek üyelerinin evde yaşlı bakımını desteklemesi bakım alan ve bakım veren açısından bir kolaylık sağlayabilmektedir.

Ülkemizde evde hasta bakım önlisans bölümünde öğrencilerin yaşlılara daha nitelikli bakım sağlamaları adına gerekli temel düzeyde beceri ve donanımlar kazandırılarak (Olgun & Yıldırım, 2019) yaşlı bireylerin bu dönemi daha sağlıklı ve kaliteli geçirmeleri sağlanabilir. Evde hasta bakım bölümü öğrenim süresi 2 yıl olup eğitim müfredatı içerisinde evde hasta bakım ilke ve uygulamaları, farmakoloji, evde yaşlı bakım hizmetleri, beslenme ilkeleri, ilk yardım, deontoloji gibi dersler yer almaktadır. Evde hasta bakım öğrencileri eğitim süreçlerinde hastane ve evde bakım hizmeti veren kuruluşlarda uygulama yapabilmektedir. Yaşlı bireylere bakım veren meslek üyelerinin işlerini severek ve isteyerek yapma, evde bakıma gereksinim duyan yaşlı bireylerin günlük yaşam aktivitelerini sürdürmelerine ve hastalığa bağlı ortaya çıkan sorunların giderilmesine yardımcı olma gibi rol ve görevleri bulunmaktadır (Saruhan vd., 2013). Sağlık hizmetleri bölümünde verilen eğitim sürecinin nitelikli olması için öğrencilerin yaşlı bireylere bakış açılarının ve bilişsel süreçlerinin belirlenmesi önemlidir. Yaşlılara karşı olumlu bakış açısına sahip öğrencilerin meslek hayatlarında yaşlı refahını desteklemede daha başarılı olacağı öngörülebilir. Yaşlılık dönemi bakım vericiler ve çalışanlar açısından fiziksel ve psikolojik açıdan zorlayıcı olabilmektedir. Yaşlılığın doğasının anlaşılması, yaşlılığın özel ve savunmasız bir dönem olarak algılanması yaşlı bireylere yönelik duygu düşünce ve davranışlar üzerinde olumlu etki yapabilir. Bu çalışmada evde hasta bakım programında okuyan öğrencilerin yaşlılık kavramına yönelik bakış açılarının metafor yöntemi ile belirlenmesi amaçlanmıştır. Eğitim literatürü incelendiğinde öğrencilerin algılarının belirlenmesinde kullanılan yollarından biri metafor çalışmalarıdır (Ayvaci, Bülbül & Bebek, 2021). Metaforlar genellikle tanımlayıcı özellikleriyle öne çıkar ve nitel veri toplama yöntemi olarak kullanıldığında, konu, olay, olgu veya durum hakkında farklı bakış açılarını yansıtabilir (Küçük, Demir &

Uludaşdemir, 2020). Bu açıdan bakıldığında evde hasta bakım öğrencilerinin yaşlılığa bakış açıları hakkındaki metaforların araştırılması evde hasta bakım programının müfredatında öğrencilerin yaşlı bireylere yönelik duygu, düşünce ve davranışlarının önemine yönelik bir kanıt sağlayabilir.

2.YÖNTEM

2.1. Araştırmanın tipi

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi olan “olgu bilim” araştırma deseni kullanılmıştır. Evde hasta bakım öğrencilerinin yaşlı kavramı ile ilgili belirtmiş oldukları görüşler incelenmiştir

2.2. Araştırmanın evren ve örneklemi

Trabzon ilinde bulunan bir devlet üniversitesinin meslek yüksekokulu bünyesinde bulunan evde hasta bakımı ön lisans programında yürütülen çalışmanın verileri Eylül- Ekim 2023 tarihleri arasında toplanmıştır. Üniversitenin evde hasta bakımı programında eğitim gören 1. ve 2. sınıfta kayıtlı toplam 79 öğrenci araştırmanın evrenini oluşturmuştur. Araştırmada örneklem seçimine gidilmeyerek araştırmanın örneklemi 70 öğrenci ile tamamlanmıştır.

2.3. Araştırmaya dahil edilme ve dışlanma ölçütleri

Araştırmaya evde hasta bakım programı öğrencisi olmak ve çalışmaya gönüllü olarak katılım sağlamak araştırmaya dahil olma ölçütünü oluştururken çalışmaya katılmak istemeyen veya araştırma sorusunu boş bırakan öğrenciler çalışma dışında bırakılmıştır.

2.4. Verilerin Toplanması

Yaşlılık kavramıyla ilgili olarak evde hasta bakım öğrencilerinin metaforik tasvirlerini belirlemek için öğrencilerden “Yaşlılık ... gibidir çünkü ...” cümlesini tamamlamaları istenmiştir. Bu amaçla her katılımcıya üzerinde bu ifade yazılı boş bir kâğıt verilmiş ve bu ifadeyi kullanarak düşüncelerini yazmaları ve tek bir metafor üzerine odaklanmaları istenmiştir. Başlangıçta öğrencilere metaforla ilgili gerekli açıklamalar yapılmıştır. Öğrencilerden özellikle Yaşlılık kavramını bir şekilde tanımlamak zorunda oldukları birkaç defa vurgulanmış ve yaptıkları tanımlar için sebepleriyle birlikte açıklama yapmaları istenmiştir. Metaforları oluşturmak için öğrencilere 20 dakika verilmiştir.

2.5. Araştırmada kullanılacak istatistiksel yöntemler

Evde hasta bakım öğrencilerinin sosyodemografik özelliklerinin analizinde IBM-SPSS (Statistical Package for Social Science, Version 22) programı kullanılmış olup tanımlayıcı istatistiklerin değerlendirilmesinde frekans ölçümleri yapılmıştır. Öğrencilerin yaşlılık kavramına ilişkin ürettikleri metaforlar “içerik analizi” ile değerlendirilmiştir. İçerik analizinde alanında uzman 5 farklı kişi öğrencilerden elde edilen dokümanları ayrı ayrı olarak okuyup analiz etmişlerdir. Elde edilen içerik analizleri araştırmacılar

tarafından kontrol edilmiş olup uzman görüş alınmıştır. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamaktır. İçerik analizi; adlandırma, tasnif etme, kategori geliştirme, geçerlik ve güvenilirliği sağlama, verileri bilgisayar ortamına aktarma aşaması olmak üzere beş aşamada gerçekleştirilmiştir (Özsaban & Gülhan Güner, 2023; Apak & Yılkan, 2020; Teskereci, Sümen, Çiçek & Özerli, 2019; Özveren, Özden & Gülnar, 2018).

Adlandırma aşamasında; Öğrencilerin ürettiği metaforlar alfabetik sıraya göre listelenmiş, metaforların belirgin ve net olup olmadığı incelenerek, herhangi bir metafor imgesi içermeyen yanıtlar dışarıda bırakılmıştır. Bu nedenle 3 yanıt çalışma dışında bırakılmıştır.

Tasnif etme aşamasında; Her bir metafor, diğer metaforlarla olan benzerlikleri ya da ortak özellikleri bakımından incelenerek listelenmiştir. Öğrencilerin ifade ettikleri metaforlar her bir araştırmacı tarafından detaylı bir şekilde okunup gözden geçirilmiş ve metafor listesi oluşturulmuştur.

Kategori geliştirme aşamasında; Metafor listesi dikkate alınarak ortak kategoriler ve temalar oluşturulmuştur. Geçerlik ve güvenilirliği sağlama aşaması: Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için, oluşturulan kategori ve temaların söz konusu kavramsal kategorileri temsil edip etmediğini teyit etmek amacıyla alanında yaşlı

bakım alanında çalışmaları bulunan 4 kişinin uzman görüşüne sunulurak son hali verilmiştir.

Verileri bilgisayar ortamına aktarma aşaması: Son aşamada ise elde edilen kategoriler ve tüm veriler bilgisayar ortamına aktarılmış ve raporlanmıştır.

2.6. Araştırmanın etik boyutu

Araştırmanın yürütülebilmesi için kurum izni (tarih: 31.07.2023, sayı: E-68491136-299-2300044283) ve Trabzon Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan etik onay alınmıştır (tarih:15.06.2023, sayı: 2023/72). Bu çalışma Helsinki Deklarasyonu Prensiplerine uygun olarak yürütülmüş ve çalışmaya katılan bireylerden yazılı ve sözlü olarak "Bilgilendirilmiş onam" alınmıştır. Araştırmanın tüm aşamalarında etik ilkelere uyulmuştur. Bulgularda yer alan doğrudan alıntılarda ilgili öğrenciyi tanımlamada K1, K2... K70 şeklinde kodlama kullanılmıştır.

3.BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin %71,4'ü kadın, %35,7'si 5 ve üzeri kardeş, %77,1'i çekirdek ailesi ile yaşamaktadır. Geniş ailede yaşayanların %56,3'ü büyükanne veya büyükbabadan biri ile yaşamaktadır. Ayrıca öğrencilerin %88,6'sı anne babası yaşlandığında onlarla yaşamak istemekte; bunun nedeni olarak %69,2 oranında onlarla daha kolay ilgilenmek olduğu; birlikte yaşamak istememe nedeni olarak %60 oranında yalnız yaşamayı istemelerinden kaynaklandığı belirtilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri (N=70)

	N	%		N	%
Cinsiyet			Anne-babası yaşlanınca onunla yaşamak isteme durumu		
Kadın	50	71,4	Evet	62	88,6
Erkek	20	28,6	Hayır	8	11,4
Kardeş sayısı			Birlikte yaşamak isteme nedeni*		
Tek çocuk	2	2,9	Onlarla daha kolay ilgilenmek	56	69,2
2 kardeş	16	22,9	Onların ekonomik desteğini almak	9	11,1
3 kardeş	15	21,4	Onların ev işi, torun bakımı gibi fiziksel desteğini almak	16	19,7
4 kardeş	12	17,1	Birlikte yaşamak istememe nedeni*		
5 ve üzeri kardeş	25	35,7	Evdeki düzenin bozulacağını düşünmek	4	26,7
Aile tipi			Yalnız yaşamayı istemek	9	60,0
Çekirdek	54	77,1	Onların her şeye karışacağını düşünmek	2	13,3
Geniş	16	22,9			
Geniş aile ise kiminle yaşadığı (n=16)					
Büyükbaba ve büyükanne'den biri ile	9	56,3			
Büyükbaba ve büyükanne'nin her ikisi ile	6	37,4			
Diğerleri ile (amca, dayı, hala, teyze vb.)	1	6,3			

* Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Araştırmanın bütününe ait evde hasta bakım öğrencilerinin ürettikleri metaforlar ve bu metaforlara ilişkin frekanslar Tablo 2’de gösterilmiştir. Araştırmaya katılan evde hasta bakım öğrencileri

“yaşlılık” kavramına ilişkin 21 farklı metafor üretmişlerdir. Öğrenciler tarafından en sık tekrarlanan metaforlar “birikim” (f=15), “tecrübe” (f=15), “yolun sonu” (f=11), “muhtaçlık” (f=10) ve “ışık” (f=10) olarak belirlenmiştir.

Tablo 2. Evde hasta bakımı öğrencilerinin “yaşlılık” kavramına yönelik oluşturdukları metaforlar

Sıra	Metafor	F	Sıra	Metafor	F
1	Bebek	5	12	Kitap	8
2	Ağaç	2	13	Hesaplaşma	5
3	Birikim	15	14	Güzelleşme	4
4	Muhtaç	10	15	Eksiklik	6
5	Işık	10	16	Güçsüzlük	6
6	Bilge	8	17	Kuru yaprak	2
7	Tecrübe	15	18	Hayat	4
8	Zorluk	2	19	Yorgunluk	7
9	Harita	4	20	Çaresiz	8
10	Gölge	1	21	Çocukluk	2
11	Yolun sonu	11			

Araştırmaya katılan evde hasta bakım öğrencilerinin “yaşlılık” kavramına yönelik olarak geliştirdikleri metaforlar “bakıma muhtaçlık”, “ışığından

faydalanma” ve “yolun sonu” olmak üzere üç tema ve bu temaların alt boyutu olan 10 farklı kategori altında Tablo 3’de gösterilmektedir.

Tablo 3. Evde hasta bakım öğrencilerinin “yaşlılık” kavramına yönelik oluşturdukları metaforların kategorileri ve temaları

Temalar	Kategoriler	Metaforlar (f)	Frekans	Metafor adedi
Bakıma muhtaçlık	Merhamet Muhtaçlık Yalnızlık Sevgi Empati	Bebek (5), muhtaç (10), çaresiz (8), eksiklik (6), çocukluk (2), güçsüzlük (6)	37	6
Işığından faydalanma	Bilge kişi Bilginin kaynağı Olgunlaşma	Ağaç (2), birikim (15), ışık (10), bilge (8), tecrübe (15), kitap (8), güzelleşme (4), harita (4), gölge (1)	67	9
Yolun sonu	Ölüm, Umutsuzluk Pişmanlık	Yolun Sonu (11), eksiklik (6), kuru yaprak (2), zorluk (2), hayat (4), hesaplaşma (5)	30	6

Tablo 3’te belirtilen tema ve kategorilere ait metaforların bazıları ve geliştirilme sebepleri öğrenciler tarafından şu şekilde belirtilmiştir:

Bakıma muhtaçlık teması

Bakıma muhtaçlık teması incelendiğinde evde hasta bakımı programında okuyan öğrencilerin yaşlılığı merhamet görme, muhtaçlık, yalnızlık olarak ifade ettikleri belirlenmiştir. Bu tema altında 6 metafor (%28,6) toplanmış olup “muhtaç” (n=10), “çaresiz” (n=8), “eksiklik” (n=6) ve “güçsüzlük” (n=6) en yüksek sayıda tanımlanan metaforlardır.

K24: “Yaşlılık benim için çocukluğa dönüşür. Çünkü yaşlandıkça çocuklar gibi bakıma muhtaç oluruz.”

K29: “Yaşlılık benim için bebekliktir. Çünkü ailemize bağımlı oluruz.”

K60: “Yaşlılık benim için ihtiyaçların artması ve onları karşılayamamaktır.”

K68: “Yaşlılık benim için yalnız kalmaktır. Çünkü tüm sevdiklerimiz hayatımızdan eksilir.”

Işığından faydalanma teması

Işığından faydalanma teması incelendiğinde evde hasta bakımı programında okuyan öğrenciler yaşlılığı bilge kişi, bilginin kaynağı ve olgunlaşmış kişi olarak ifade ettikleri görülmektedir. Bu tema altında 9 metafor (%42,8) toplanmış olup “birikim” (n=15), “tecrübe” (n=15), “ışık” (n=10), “bilge” (n=8) ve “kitap” (n=8) en yüksek sayıda tanımlanan metaforlardır.

K2: "Yaşlılık meyve veren ağaçtır, tecrübeleri ile ışık tutarlar."

K7: "Yaşlılık benim için tecrübedir. Çünkü onlar hayatları boyunca yaşadıkları şeyler sayesinde oldukça bilgilidirler."

K19: "Yaşlılık benim için bir kitaptır. Çünkü yaşanan anılar, hikâyeler, gerçekler ile ders niteliği taşır."

K32: "Yaşlılık benim için bir lambadır. Çünkü insanlara ışık saçarak, yol gösterir ve aydınlatır."

Yolun sonu teması

Yolun sonu teması incelendiğinde evde hasta bakım programında okuyan öğrenciler yaşlılığı umutsuzluk, pişmanlık ve ölüm ile ifade ettikleri görülmektedir. Bu tema altında 6 metafor (%28,6) toplanmış olup "yolun sonu" (n=11), "eksiklik" (n=6) ve "hesaplaşma" (n=5) en yüksek sayıda tanımlanan metaforlardır.

"K16: Yaşlılık benim için yolun sonudur. Çünkü yaşadığımız hayatın sonudur."

"K26: Yaşlılık benim için kuru yapraktır. Çünkü insan da yaprak gibi doğar büyür gelişir ve dalından koparak ölür."

"K39: Yaşlılık benim için hayatın durağan noktası gibidir. Çünkü yeterli fiziksel ve zihinsel güce sahip değildir."

"K48: Yaşlılık benim için sakinliktir. Çünkü her şeyi yaşayıp gördükten sonra artık huzurlu şekilde dinlenme vaktidir."

4.TARTIŞMA

Bu çalışmada evde hasta bakım programında okuyan öğrencilerin yaşlılık kavramına yönelik bakış açılarının metafor yöntemi ile belirlenmesi amaçlanmıştır. Evde hasta bakım programı öğrencilerinin yaşlılığı tek kelime ile ifade ettikleri metafor çalışmasında öğrenciler tarafından 21 farklı metafor üretilmiştir. Yaşlı kavramına yönelik bakış açıları göz önüne alınarak evde hasta bakım öğrencileri tarafından üretilen metaforlar bakıma muhtaçlık, ışıktan faydalanma ve yolun sonu olmak üzere üç tema oluşturulmuştur. Çalışma kapsamındaki katılımcıların birikim, tecrübe, ışık, bilgi, kitap gibi metaforlarla "yaşlı" kavramını en fazla "ışıktan faydalanma" temasıyla ifade ettikleri görülmektedir. Daha sonra sırasıyla muhtaç, çaresiz, güçsüzlük, bebek, çocuk metaforlarıyla "bakıma muhtaçlık" teması ve yolun sonu, kuru yaprak, eksiklik metaforlarıyla da "yolun sonu" teması gelmektedir. Alanyazından hareketle yaşlılık algısına yönelik üretilen metafor çeşitliliği, yaşlılığın çok boyutlu yapısının göstergesi olarak düşünülebilir (Apak & Yılkan, 2020; Teskereci vd., 2019; Özveren vd., 2018; Barusch, 2013).

Katılımcıların yarısından fazlasının yaşlıyı birikim, tecrübe, ışık, bilgi ve kitap olarak betimlediği ve bu metaforlar doğrultusunda ışıktan faydalanma teması oluşturulmuştur. Bu bağlamda katılımcıların yarısından fazlasının yaşlı kavramına yönelik olumlu algıya sahip olduğu ifade edilebilir. Işıktan faydalanma temasında öğrenciler yaşlı kavramını tecrübe ve birikimleriyle etrafına ışık tutan, yol gösteren varlık olarak ifade etmektedirler. Bu kategoride yer alan katılımcı ifadelerine göre yaşlılık,

çocukluktan itibaren elde edilen deneyimler sonucu bilgi ve beceri bakımından gelişmeyi, olgunlaşmayı ve bu sayede genç kuşaklara destek olmayı ifade etmektedir. Bu yönüyle katılımcıların yaşlılığı kabul edilen ve istenilen bir süreç olarak gördüğü düşünülmektedir (Temel, Dilek & Tosun, 2023). Üniversite öğrencilerinde yaşlı algısının değerlendirildiği bir çalışmada öğrencilerin "yaşlı" kavramına ilişkin metaforlarında yaşlıyı en sık "güvenilir ve yol gösterici bir varlık" olarak ifade ettikleri belirtilmiştir (Demirbaş, Şahin, Çakmak & Erdem, 2023). Yaşlılık kavramı, farklı kültürlerde ve toplumlarda değişen şekillerde algılanabilir. Kimi toplumlarda yaşlılık, bilgelik, deneyim ve saygınlıkla ilişkilendirilirken, diğerlerinde yaşlı bireylerin güçsüz, bağımlı veya yük olarak görüldüğü durumlar mevcut olabilir (Yetiş & Gürbüz, 2018; Uysal, 2020). Bu çalışmada alanyazına benzer şekilde yaşlılığa olumlu bir anlam atfedildiği görülmektedir.

Bakıma muhtaçlık temasında öğrencilerin yaşlı kavramını daha çok başkalarının bakımına ve ilgisine muhtaçlık kavramı ile özdeşleştirdikleri ve merhamet duygusu hissettikleri belirtilmektedir. Katılımcıların bir kısmının yaşlılığa muhtaçlık, çaresizlik, güçsüzlük ve yolun sonu gibi olumsuz anlam yükledikleri görülmektedir. Üniversite öğrencilerinin yaşlı-yaşlılık algılarını belirlemek için yapılan bir çalışmada; öğrencilerin yaşlı kişileri kendi ihtiyaçlarını karşılayamayan, elden ayaktan düşmüş, bakım desteğine muhtaç, kimsesiz, istenmeyen, gençlik enerjisini yitirmiş şeklinde betimledikleri belirtilmiştir (Gözübüyük, 2014). Lise öğrencilerinin yaşlıya ilişkin algılarının belirlenmesi amacıyla yapılan bir diğer çalışmada öğrencilerin belli bir yaşa gelmiş ve birilerine muhtaç olan kişileri yaşlı olarak algıladıkları belirtilmiştir (Yıldız, 2018). Hemşirelik öğrencilerinin yaşlanmaya yönelik görüşlerinin değerlendirildiği farklı bir çalışmada öğrencilerin yaşlılığı bağımlılık, yoksulluk ve pasiflik olarak algıladıkları ifade edilmiştir (Adıbelli, Türkoğlu & Kılıç, 2013). Hemşirelik öğrencileri ile yapılan başka bir çalışmada öğrencilerin yaşlı kavramını yalnızlık ve bağımlılık şeklinde algıladıkları görülmüştür (Altay & Aydın, 2015). Evde hasta bakım öğrencilerinin merhamet, muhtaçlık, yalnızlık, sevgi ve empati metaforlarından hareket ile yaşlılık dönemine dair olumlu ve olumsuz bakış açılarına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Öğrencilerin yaşlılara yönelik bu duygu durumları kendilerini yaşlı bireylerin yerine koymaları yaşlılık sürecine ve yaşlı bireylere karşı daha anlayışlı olmalarını sağlayabilir. Muhtaçlık ve yalnızlık duygusuna sahip olmaları yaşlı bireylerin yanında, onları destekleyecek birilerinin varlığına ihtiyaç duyduklarını anladıklarını düşündürebilir. Ayrıca, yaşlılara karşı merhamet ve sevgi duygusuna sahip olmaları yaşlı bireyleri değerli kabul etmeleri ve yardım etme isteklerinin ortaya çıkmasına neden olabilir. Evde hasta bakım öğrencilerinde yaşlılığa yönelik olumlu duyguların eğitim dönemlerinde geliştirilmesi meslek hayatlarında yaşlı bireylere daha olumlu duygu içerikli bakım verebileceklerini düşündürebilir.

Yolun sonu temasında öğrenciler yaşlı kavramını yaşamın son noktası olarak ifade etmişlerdir. Bu kategoride öğrencilerin yaşlılığa olumsuz bir anlam

yüklediği ve yaşlılığı her şeyin yaşanıp tüketildiği, fiziksel ve zihinsel yetersizlik olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Hemşirelik öğrencileri ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin yaşlı kavramına yönelik görüşleri “bir hikayenin sonu” teması altında birleştirildiği belirlenmiştir (Yılmaz & Yüksel, 2021). Bu çalışmada öğrencilerin yolun sonu temasında yaşlıyı ölüm, umutsuzluk ve pişmanlık metaforlarıyla betimlediği görülmektedir. Yetiş ve Gülbüz’ün öğrencilerin yaşlı kavramı ve yaşlılar hakkındaki düşüncelerini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada katılımcıların büyük çoğunluğunun yaşlıyı yalnızlık ve ölümlle ilişkilendirdiği görülmüştür (Yetiş & Gülbüz, 2017). Yılmaz ve Mermutlu’nun yaşlı bireylerle yaşlılık algısını ve ölüm kaygısını değerlendirdiği çalışmada; katılımcıların çoğunun yaşlılığı ölüm, yaşamın sonu olarak tariflediği belirtilmiştir (Yılmaz & Mermutlu, 2023). Yapılan literatür incelemesi sonucunda toplumda yaşlı bireylerin ölüme daha yakın olduğu inanışının yaygın olduğu ifade edilebilir. Öğrencilerin yaşlı kavramını umutsuzluk metaforuyla nitelmesi yaşlıları her şeyi yaşayıp tüketmiş, fiziksel ve zihinsel yetersizlik içinde olan, bağımlı ve muhtaç bireyler olarak görmeleriyle açıklanabilir. Başkalarına bağımlı ve muhtaç olma durumu bireylerin benlik bütünlüğünü tehdit ederek, kişinin yetersizlik duygusunda ve umutsuzluk düzeylerinde artışa sebep olmaktadır (Özen, 2008; Öztürk, Karakuş & Tamam, 2011). Umutsuzluk üzerine yapılmış birçok çalışmada yaşlı bireylerin hafif ve orta derecede umutsuzluğa sahip oldukları ve yaşın umut seviyesiyle ters orantılı olduğu belirtilmiştir (Sarin, Punyaapriya, Sethi & Nagar, 2016; Şahin, Topkaya, Gençoğlu & Ersanlı, 2018; Bekircan & Okanlı, 2023). Ayrıca bireylerin kendi gereksinimlerini istedikleri an karşılayabilmesinin de bireylerin umut seviyesine ve yaşam doyumu düzeylerine olumlu etki sağlayabildiği belirtilmektedir. Yaşlı bireylerin kendileri ve yaşamlarını değerlendirdikleri çalışmada bireylerin yaşamlarını pişmanlık ifadeleriyle değerlendirdiği görülmüştür (Mersin, Demiralp & Öz, 2018).

Yaşlı yetişkinlerin çocuk kavramına ilişkin yaklaşımları ve metaforik algılarının analiz edildiği bir çalışmada yaşlı yetişkinlerin çocuk kavramına yönelik en sık kullandıkları metafor sırasıyla; hayat enerjisi ve mutluluk kaynağı olma, masum ve menfaatsiz olma, geleceğe dair umut kaynağı ve neslin devamını sağlayıcı olma, şefkat ve sevgi dolu olma, bakıma ve korunmaya muhtaç olma, zorlayıcı ve yorucu olma, eğitilebilir olma, özgür olma, sorgulayıcı-keşfedici olma ve sorumsuz olma kategorilerinden oluştuğu ifade edilmiştir (Pekesen & Türkmen, 2021). Evde hasta bakım öğrencileri de yaşlılık kavramını şefkat, sevgi, bakıma ve korunmaya muhtaç olma, zorlayıcı gibi metaforlar ile nitelendirmiştir. Çocukluk dönemi de yaşlılık dönemi gibi bakıma, ilgiye ve sevgiye ihtiyaç olunan dönemler olması bu iki dönemin birbirine benzer yanları olduğunu düşündürtebilir. Evde hasta bakım öğrencileri yaşlılık dönemini yolun sonu olarak düşünmeleri yerine yaşlılık dönemini ikinci bahar olarak algılamaları bu dönemin kendi içerisinde daha yaşanılabilir olduğunu düşünmelerini sağlayabilir. Böylelikle evde hasta bakımının verildiği birimlerde veya toplumda yaşayan yaşlılara daha olumlu ve umutlu bir bakış açısı sergilenebilir.

5.SONUÇ

Evde hasta bakım programı öğrencilerinin yaşlılık kavramına ilişkin metaforik algıları sonucunda bakıma muhtaçlık, ışıktan faydalanma ve yolun sonu temaları elde edilmiştir. Bakıma muhtaçlık teması altında bebek, muhtaç, çaresiz, eksiklik, çocukluk ve güçsüzlük metaforları yer almıştır. Işıktan faydalanma teması altında ağaç, birikim, ışık, bilge, tecrübe, kitap, güzelleşme ve harita metaforları bulunmaktadır. Yolun sonu teması altında yolun sonu eksiklik kuru yaprak, zorluk, hayat, hesaplaşma metaforları ifade edilmiştir.

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlardan hareketle evde hasta bakım öğrencileri eğitim süreçlerinden itibaren yaşlılara karşı bilgelik, şefkat, empati, sevgi gibi olumlu tutumların oluşması yönünde teşvik edilebilir. Bu doğrultuda evde hasta bakım programı öğrencilerine yönelik eğitim programları içerisinde yaşlı bireylerin topluma katkılarının, deneyimlerinin vurgulanması, yaşlı bakım merkezlerine öğrenci ziyaretlerinin düzenlenmesi ve yaşlı bireylerle öğrencileri doğrudan etkileşimde tutacak etkinliklerin planlaması sağlanabilir. Toplum içinde, özellikle gençlerin yaşlılara ve yaşlılık dönemine bakış açıları hakkında daha geniş çaplı araştırmalar yapılmalıdır. Bu çalışmaların sonuçlarına yaşlı bakımlarının yapıldığı birimlerde çalışan bireylere yönelik olarak da yaşlı algısının belirlenmesi ve iyileştirilmesi açısından planlamaların geliştirilmesi önerilebilir. Ayrıca bu çalışmalar planlanırken anketler/ölçekler, odak grup görüşmeleri veya derinlemesine mülakatlar gibi çeşitli yöntemler kullanmak öğrencilerin düşüncelerini ve algılarını anlamak adına faydalı olabilir. Yapılacak geniş kitleli çalışmalarda eğitimlerin içeriği, vaka çalışmaları veya saha çalışmalarıyla desteklenerek, yaşlılarla ilişki kurma becerilerinin geliştirilmesine odaklanılabilir.

Yazar katkısı: Tasarım/Planlama: ES Verilerin Toplanması: ES, AU Verilerin Analizi: ES, EB, NİA Makale Taslağının Oluşturulması: ES, EB, NİA, AU

Çıkar çatışması: Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Mali destek: Çalışma için herhangi bir mali destek alınmamıştır.

KAYNAKÇA

- Adıbelli, D., Türkoğlu, N., & Kılıç, D. (2013). Views of nursing students about ageing and their attitudes toward older people. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 6, 2-8.
- Altay, B., & Aydın, T. (2015). Hemşirelik öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarının değerlendirilmesi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 12(1), 11-18.
- Apak, E., & Yılkan, İ. (2020). Üniversite öğrencilerinin yaşlı cinselliğine yönelik algılarının metafor analizi ile incelenmesi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 64-72.
- Aslan, Ş., Uyar, S., & Güzel, Ş. (2018). Evde sağlık hizmetleri uygulamasında: Türkiye. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, 3(1), 45-56. doi:10.35375/sayod.520957

- Ayvacı, H.Ş., Bülbül, S., & Bebek, G. (2021). Okul öncesi dönem çocuklarının çevre sorunları kavramına yönelik metaforik algıları ve görüşleri. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 117-132. doi:10.52826/mcbuefd.922632
- Barusch, A.S. (2013). The aging tsunami: time for a new metaphor? *J Gerontol Soc Work*, 56(3), 181-184. doi:10.1080/01634372.2013.787348
- Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü (2005). Evde bakım hizmetleri sunumu hakkında yönetmelik. Ankara 10.03.2005; Resmi Gazete: Sayı 25751.
- Bekircan, E., & Okanlı, A. (2023). Yaşlı bireylerde depresyon ve umutsuzluk düzeylerinin belirlenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD)*, 16(1), 16-22. doi:10.46414/yasad.1284791
- Cindoruk, M., & Şen, İ. (2009). Yaşlının evde bakımı. *Türkiye Klinikleri Dergisi*, 29, 110-2.
- Demirbaş, E. A., Şahin, H., Çakmak, A., & Erdem, Y. (2023). Üniversite öğrencilerinin yaşlı kavramına ilişkin metafor algıları. *International Social Sciences Studies Journal*, 9(108), 5521-5531. doi:10.29228/sssj.67910
- Gözübüyük, T. M. (2014). Kuşaklararası dayanışma ve iş birliği çerçevesinde gençlerin yaşlı ve yaşlılık algısının değerlendirilmesi. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 8(15), 7-28.
- Olgun, S., & Yıldırım B. (2019). Yaşlı bakımı ve evde hasta bakımı programı öğrencilerinin öğrenim gördükleri programa ilişkin görüş ve beklentileri. *Hemşirelik Bilimi Dergisi*, 2(2), 9-13.
- Öner, K., & Özkan, B. (2020). Sağlık meslek yüksekokulunda evde hasta bakımı okuyan öğrencilerin mesleklerinden beklentileri nelerdir? *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 19(1), 5-12.
- Özen, İ. (2008). Yaşlılarda depresif belirtiler ve sosyodemografik özellikler ile ilişkisi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 7(5), 399-404.
- Küçük, S., Demir, K., & Uludaşdemir, D. (2020). Hastanede yatan yedi-on yedi yaş grubundaki çocuk ve ergenlerin hemşire algısına ilişkin metaforların belirlenmesi. *HEAD*, 17(1), 40-45.
- Mersin, S., Demiralp, M., & Öz, F. (2018). Yaşlı bireylerin kendilerine ve yaşamlarına ilişkin öz değerlendirmeleri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(40), 135-155.
- Özsaban, A., & Gülhan Güner, S. (2023). Hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik uygulamaya ilişkin zihinsel imgeleri: Metaforik bir çalışma. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 16(2), 219-230. doi:10.26559/mersinsbd.1242924
- Öztürk, Z., Karakuş, G., & Tamam, L. (2011). Yaşlı bireylerde ölüm kaygısı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 12(1), 37-43.
- Özveren, H., Özden, D., & Gülnar, E. (2018). Hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin hemşirelik algısı: Bir metafor analizi. *Sağlık Bilimleri Dergisi*, 27(2), 162-169.
- Pekesen, M., Çelik, D., & Türkmen, A. (2021). Nesiller arası etkileşim kapsamında yaşlı yetişkinlerin çocuk kavramına ilişkin yaklaşımları ve metaforik algıları. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(42), 5250-5275.
- Sarin, K., Punyapriya, P., Sethi, S., & Nagar, I. (2016). Depression and hopelessness in institutionalized elderly: A societal concern. *Open Journal of Depression*, 5(3), 21-26. doi:10.4236/ojd.2016.53003
- Saruhan, G., Kiraz, E., Ergin, F., Beşer, E., & Başaloğlu, H. (2013). Yaşlı bakım teknikerliği programı: Yeni bir meslek dalı için öğrencilerin beklentileri. *Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 14(2), 19-23.
- Soydan, A. M., Elkin, N., & Barut, A. Y. (2023). Bakım yükünün yaşlı bakıma etkileri. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 20, 703-713. doi:10.38079/igusabder.1130737
- Şahin, E., Topkaya, N., Gençoğlu, C., & Ersanlı, E. (2018). Prevalence and correlates of hopelessness among Turkish elderly people living with family or in nursing homes. *Societies*, 8(2), 1-10. doi:10.3390/soc8020039
- Temel, M., Dilek, F., & Tosun, Z. (2023). Yaşlı perspektifinden yaşlılık algısı: Bir metafor çalışması. *Sağlık Bilimleri Dergisi*, 32(2), 261-268. doi:10.34108/eujhs.1177141
- Teskereci, G., Sümen, A., Çiçek, S., & Özerli, A. (2019). Hemşirelik öğrencilerinin yabancı dil olarak İngilizceye ilişkin algıları: Bir metafor çalışması. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 5(3), 294-305. doi:10.24289/ijsser.572557
- Uysal, T. M. (2020). Toplumsal değişme sürecinde yaşlı bireylerin yaşlılık algısı. *Turkish Studies-Social Sciences*, 15(6), 3161-3177. doi:10.47356/turkishstudies.44157
- Yetiş, G., & Gürbüz, P. (2018). Sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin yaşlılık kavramı ve yaşlılar hakkındaki düşüncelerinin belirlenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD)*, 11(1), 26-33.
- Yıldız, M. (2018). Lise öğrencilerinde yaşlı ve huzurevi algısı: İstanbul Örneği. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
- Yılmaz, E. B., & Yüksel, A. (2021). An exploratory metaphor analysis on the perceptions of nursing students about the concept of aging. *Magyar Gerontologi*, 13(40), 30-42. doi:10.47225/mg/13/40/10807
- Yılmaz, M. S., & Mermutlu, A. (2023). Yaşlı bireylerde yaşlılık algısı ve ölüm kaygısı. *Olgu Sosyoloji Dergisi*, 2(1), 47-58. doi:10.58632/olgusos.1309329